

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ

Досліджено питання фінансового забезпечення сталого розвитку агропромислового сектору. Проведено моніторинг показників, які впливають на обсяг виручки від реалізації продукції підприємств агропромислового сектору. Проаналізовано структуру джерел фінансового забезпечення підприємств агропромислового сектору, з'ясовано позитивні й негативні тенденції щодо її формування. Сконцентровано увагу на особливостях формування та використання прибутку як основного джерела формування власного капіталу підприємств агропромислового сектору. З'ясовано, що тенденція зниження показників рентабельності підприємств негативно впливає на фінансове забезпечення їх сталого розвитку. Обґрунтовано напрями вдосконалення фінансового забезпечення підприємств агропромислового сектору із врахуванням глобальних цілей сталого розвитку.

Ключові слова: фінансове забезпечення, фінансові ресурси, прибуток, рентабельність, власний капітал, агропромисловий сектор економіки, сталий розвиток.

Оксана ТУЛАЙ

Современное состояние и проблемы финансового обеспечения устойчивого развития агропромышленного сектора

Исследован вопрос финансового обеспечения устойчивого развития агропромышленного сектора. Проведен мониторинг показателей, влияющих на объем выручки от реализации продукции предприятий агропромышленного сектора. Проанализирована структура источников финансового обеспечения предприятий агропромышленного сектора, очерчены положительные и отрицательные тенденции ее формирования. Сконцентрировано внимание на особенностях формирования и использования прибыли как основного источника формирования собственного капитала предприятий агропромышленного сектора. Определено, что тенденция снижения показателей рентабельности предприятий негативно влияет на финансовое обеспечение их устойчивого развития. Обоснованы направления совершенствования финансового обеспечения предприятий агропромышленного сектора с учетом глобальных целей устойчивого развития.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, финансовые ресурсы, прибыль, рентабельность, собственный капитал, агропромышленный сектор экономики, устойчивое развитие.

Oksana TULAI

Current status and problems of financial promoting of sustainable development of agro-industrial sector

Introduction. At the current stage of development of the economy of Ukraine the agro-industry sector acts as a kind of locomotive and determines its volume, supply and value of the main types of food for the population. It greatly affects socio-economic development state, forming 14% of gross value added and more than 40% of exports of countries. Almost 90% of the food needs of the country's population satisfies for the expense of domestic production. Active development of the world markets for agricultural products requires the formation of an effective one mechanism of financial support of production and investment activity agro-industrial sector of Ukraine taking into account global sustainable goals development.

Purpose. The purpose of the article is to find out the features, trends and problems of financial support for the sustainable development of the agro-industrial sector of the economy, substantiation of directions for its improvement

Results. The article focuses on the issue of financial security of sustainable development of the agro-industrial sector of the economy, indicators that affect the volume of sales revenue enterprises of the agro-industrial sector. The structure of the sources of financial support of the enterprises of the agro-industrial sector is analyzed and positive and negative tendencies towards its formation are found out. The features of the formation and use of profit as the main source of formation of own capital of enterprises of the agro-industrial sector are analyzed. It is revealed that there is a tendency to decrease the profitability of indicators of enterprises negatively affects the financial security of their sustainable development.

Conclusions. It is substantiated that in order to improve the system of financial support for the sustainable development of agro-industrial enterprises the sector needs:

- to apply anti-crisis measures, which include the mechanism of the state financial incentives for socially responsible ecologically safe business entities;
- to develop a mechanism for state financial incentives production of organic agricultural products;
- to develop effective regional strategies for attracting investment resources taking into account the peculiarities of each region's development;
- to develop an effective mechanism for lending agro-industrial the economy sector.

Keywords: financial security, financial resources, profits, profitability, equity, agribusiness, sustainable development.

JEL Classification: G32.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України агропромисловий сектор виступає її своєрідним локомотивом та визначає обсяги, пропозицію й вартість основних видів продовольства для населення країни. Він значною мірою впливає на соціально-економічний

розвиток держави, формуючи 14% валової доданої вартості та понад 40% експорту країни. Майже 90% потреб у продовольстві населення країни (у межах своєї купівельної спроможності) задовольняє за рахунок продукції вітчизняного виробництва [1].

Виробництво агропромислового сектору економіки України поділяється на дві сфери діяльності: рослинництво та тваринництво. Рослинництво представлено вирощуванням зернових, технічних, кормових, овочевих, плодово-ягідних та інших культур. До сфери тваринництва належить вирощування сільськогосподарських тварин та безпосередньо продукція тваринництва. У 2017 р. імпорт вітчизняної сільськогосподарської та продовольчої продукції становив 4,3 млрд дол. США, при цьому 45% – це готові харчові продукти. Експорт сільськогосподарської та продовольчої продукції у 2017 р. – 17,8 млрд дол. США. У структурі експорту – 52% продуктів рослинного походження, 25,9% – жири тваринного або рослинного походження, 15,9% – готові харчові продукти [2, 29–32].

Фінансові потреби підприємств агропромислового сектору пов'язані із забезпеченням споживачів продовольством, сировиною для переробки, енергетичною безпекою, торгівлею. Активний розвиток світових ринків сільськогосподарської продукції вимагає формування ефективного механізму фінансового забезпечення виробничої й інвестиційної діяльності агропромислового сектору України з урахуванням глобальних цілей сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато сучасних наукових досліджень присвячено організаційним, правовим і фінансовим питанням забезпечення сталого розвитку економіки. Загалом парадигму сталого розвитку вчені розуміють як настання новітнього етапу розвитку суспільства. На цьому етапі окремі держави та світове співтовариство зорганізують скоординовану діяльність, що забезпечить повну нейтралізацію сукупності негативних соціальних, економічних й екологічних диспропорцій, нагромаджених у суспільстві та навколишньому середовищі; створення умов, які запобігають появі цих диспропорцій [3].

На думку І. Брижань, теорія сталого розвитку є альтернативною до моделі економічного зростання, оскільки остання ігнорує екологічну небезпеку [4, с. 130]. До основних критеріїв сталого розвитку В. Куценко відносить: 1) забезпечення мінімальних витрат під час досягнення результатів діяльності; 2) здатність зберігати на достатньому рівні основні показники ефективності у випадку зміни завдань; 3) досягнення цілей окремих галузей, економіки загалом при зміні параметрів діяльності (результативності); 4) забезпечення оптимального впливу процесу управління на результати діяльності [5, с. 80]. Обґрунтовуючи ідею сталого розвитку, І. Бідзюра зазначає, що він як форма загальнопланетарного осмислення єдності світу та його природно-ресурсного потенціалу має ґрунтуватися на принципах: комплексності і системності; гармонійності руху всіх складових; спрямованості на людину як на головний суб'єкт й об'єкт такого розвитку; екологізації господарської діяльності та раціоналізації природокористування і відновлення порушених екосистем на мікро- і макрорівнях [6].

Слушною є думка М. Деркача, який вказує, що серед основних аспектів сталого розвитку доцільно виокремити фінансовий, оскільки всі заходи щодо стимулювання й забезпечення еколого-економічного розвитку держави пов'язані зі значними витратами, а пошук необхідних джерел і механізмів їхнього фінансування стає важливим й актуальним питанням. Учений переконує, що забезпечення сталого розвитку держави та її регіонів можливе лише за наявності ефективних механізмів і джерел фінансування [7, с. 15].

Багато праць присвячено також дослідженню різних аспектів фінансового забезпечення аграрних підприємств. Так, П. Стецюк акцентує увагу на відсутності спеціалізованої фінансової інфраструкту-

ри, орієнтованої на обслуговування аграрного виробництва й ефективного фінансово-кредитного механізму його ресурсного забезпечення [8, с. 350] О. Малій проводить критичний аналіз механізму кредитування сільськогосподарських підприємств [9, с. 61–64].

В. Прокопишак окреслює характерні особливості розвитку фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств [10, с. 163]. Н. Танклевська та В. Мірошніченко виокремлюють стратегічні орієнтири посилення фінансового потенціалу аграрних підприємств на: фінансову безпеку, забезпечення якої досягається шляхом контролінгу діяльності, планування грошових потоків, збільшенням прибутковості діяльності; фінансову незалежність у контексті стимулювання фінансової грамотності господарюючих суб'єктів, співпраці із надійними партнерами; фінансову стабільність, досягнення якої можливе завдяки нівелюванню ймовірності банкрутства, страхуванню фінансових ризиків й управлінню кредиторською і дебіторською заборгованостями [11, с. 57]. Н. Трусова та К. Анастасова наголошують на тому, що формування комплексної моделі фінансування, яка реалізує механізм дії фінансового потенціалу в господарській діяльності аграрних підприємств залежить від ступеня відповідності структурних елементів фінансування в межах господарської ланки, які безпосередньо пов'язані з функціональною властивістю фінансових ресурсів [12, с. 141].

Враховуючи вищезазначене сьогодні назріла необхідність розширення наукових досліджень у сфері фінансового забезпечення агропромислового сектору економіки з урахуванням концепції сталого розвитку.

Метою статті є з'ясування особливостей, тенденцій, проблем фінансового забезпечення сталого розвитку агропромислового сектору економіки та обґрунтування напрямів його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людство пройшло довгий шлях цивілізованого поступу. У 1970-ті рр. сформувалася концепція сталого розвитку як логічний результат від здобутих наукових знань щодо екології планети та бурхливого соціально-економічного прогресу.

У 1992 р. в Ріо-де-Жанейро ООН провела конференцію з навколишнього середовища і розвитку, в якій взяли участь глави та представники урядів більше 170 держав світу. На цьому форумі відбулося проголошення сталого розвитку (sustainable development) загальносвітовою стратегією, і перед державами постало завдання щодо розробки його національних орієнтирів. Було вказано на необхідність встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, враховуючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі. На цій конференції також розглядали стан навколишнього середовища і соціально-економічний розвиток як взаємопов'язані та взаємозалежні сфери. У підсумковому документі "Порядок денний на XXI століття" ("Agenda-21") визначено, що необхідним є гармонійне досягнення високої якості навколишнього середовища, забезпечення здорової економіки для всіх народів світу, задоволення потреб людей і збереження сталого розвитку протягом тривалого періоду.

У 2015 р. в Нью-Йорку 193 держави-члени ООН розробили програму "Трансформація нашого світу: порядок денний сталого розвитку 2030", у межах якої розроблено 17 цілей та 169 показників, що характеризують їх досягнення [13]. 15 вересня 2017 р. уряд України представив Національну доповідь "Цілі сталого розвитку: Україна" [1], у якій подані результати адаптації 17 глобальних цілей сталого розвитку з урахуванням специфіки національного розвитку.

Одна із цілей сталого розвитку – це подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства. До ключових національних завдань віднесено підвищення вдвічі продуктивності сільського господарства; забезпечення створення стійких систем виробництва продуктів харчування, що сприяють збереженню екосистем і поступово покращують якість земель та ґрунтів; зниження волатильності цін на продукти харчування.

Передбачається, що ця мета буде досяжною за умови: підвищення рівня інвестиційної привабливості аграрного сектору; стимулювання створення малих господарств (площа до 50 га), зокрема сімейних ферм, через удосконалення правової бази та забезпечення сприятливих економічно-організаційних і соціальних умов їх діяльності; технічної модернізації сільськогосподарського виробництва та харчової промисловості, підвищення їх енергоефективності та реалізації потенціалу енергозбереження; сприяння нарощуванню експорту продовольства з високою доданою вартістю, зокрема шляхом завершення адаптації українського законодавства до вимог ЄС у сфері сільського господарства; забезпечення стабільності, прогнозованості та прозорості системи державної підтримки аграрного сектору шляхом запровадження середньострокового бюджетного планування та спрямування на підтримку сільгоспвиробництва не менше одного відсотка від обсягу валового випуску продукції сільського господарства; обмеження надмірної волатильності цін на продукти харчування та забезпечення належного функціонування ринків продовольства, зокрема шляхом: зниження ринкових ризиків для сільгоспвиробників через урізноманітнення ринкових інструментів (страхування, гарантійні фонди, форвардна торгівля, торгівля деривативами, електронна торгівля тощо).

Виконати ці завдання неможливо без ефективного використання наявного природно-ресурсного потенціалу, високоефективного і конкурентоспроможного агропромислового сектору, основним елементом функціонування якого є фінансове забезпечення.

На розвиток агропромислового сектору економіки, у тому числі його фінансових відносин, впливає багато чинників: макроекономічні (рівень інфляції, безробіття, платоспроможний попит); інституційні (нормативно-правова база, розвиток інститутів управління, регулювання аграрного сектору); фінансові (джерела фінансових ресурсів, ціни залучення кредитних ресурсів, інвестиційні умови); податкові (особливості податкової політики держави); цінові (ціни на продукцію і ресурси, надійність постачальників); технічні (рівень розвитку НТП, впровадження новітніх технологій); виробничі (технологія виробництва); природні (кількість і якість природних ресурсів); інноваційні (впровадження високопродуктивних рослин та порід тварин, засобів захисту рослин, біотехнологій); екологічні (екологічно чиста й органічна продукція, зменшення викидів і забруднення територій); збутові (раціональні канали просування продукції, розвиненість ринкової інфраструктури); структурні (співвідношення обсягів виробництва рослинництва й тваринництва); соціально-демографічні (менталітет населення, його урбанізація); організаційні (рівень менеджменту, організаційно-виробнича структура, форма господарювання, організація праці) [14, с. 55–56].

Невід'ємною складовою формування фінансового потенціалу сталого розвитку агропромислового сектору та основною компонентою аграрного експорту є зернова галузь. Унікальні кліматичні умови та родючі землі України сприяють вирощуванню всіх зернових культур і дають змогу отри-

мувати високоякісне продовольче зерно в обсягах, достатніх для забезпечення як внутрішніх потреб, так і експорту.

Важливою частиною вітчизняного агропромислового сектору є тваринництво, лісове та рибне господарство. Згідно зі статистичними даними за період 2012–2017 рр. в Україні суттєво зменшилася кількість активних підприємств сільсько-лісового та рибного господарства, що пов'язано, насамперед, з розвитком та поглибленням кризових явищ в економіці держави, а також відсутністю даних щодо тимчасово окупованих територій Донецької, Луганської області та АР Крим. Лише наприкінці аналізованого періоду (станом на 1 січня 2018 р.) кількість активних підприємств повернулася до рівня 2013 р. і становила 50991, що є позитивною динамікою. Водночас залишається актуальним питання формування ефективного фінансового механізму їхньої діяльності з метою забезпечення сталого розвитку.

Основними чинниками, що впливають на обсяги виручки від реалізації підприємств сільсько-лісового та рибного господарства, є валовий збір та ціна реалізації (табл. 1).

Аналіз динаміки валового збору та ціни реалізації основних сільськогосподарських культур показав, що обсяги їх виробництва в Україні протягом 2008–2011 рр. були стабільні, при цьому спостерігалось незначне збільшення виробництва та переробки насіння соняшникового, зернових і зернобобових культур. За цей період відбулося зростання цін на цей вид продукції. За період 2012–2016 рр. валовий збір значно збільшився (майже на 30%). Однак наприкінці аналізованого періоду (станом на 1 січня 2018 р.) валовий збір сільськогосподарських культур зменшився в середньому на 10%, що у поєднанні зі зростанням кількості активних підприємств галузі може свідчити про зниження ефективності їхньої діяльності. Ціна реалізації зерна та олійних культур значно зросла у 2017 р., що ми пов'язуємо із впливом таких факторів, як інфляція, макроекономічна й політична нестабільність.

Основою функціонування фінансового механізму розвитку підприємств агропромислового сектору є фінансові ресурси, які можуть формуватися із власних, залучених і безповоротних джерел. Аналіз особливостей

Таблиця 1

Валовий збір та ціна реалізації сільськогосподарських культур*

Рік	Зернові та зернобобові культури		Олійні культури	
	Валовий збір тис. т.	Ціна реалізації грн/т.	Валовий збір тис. т.	Ціна реалізації грн/т.
2008	53290,1	778,6	6526,2	1367,3
2009	46028,3	799,0	6364,0	1897,0
2010	39270,9	1120,9	6771,5	3018,7
2011	56746,8	1374,2	8670,5	3312,0
2012	46216,2	1547,1	8387,1	3584,0
2013	63051,3	1299,8	11050,5	3087,5
2014	63798,0	1801,4	10102,0	4062,8
2015	60126,0	2912,1	11181,0	7531,5
2016	66088,0	3414,0	13626,9	8656,1
2017	61916,7	3771,6	12235,5	9132,0

*Складено на основі [15].

фінансового механізму підприємств цієї сфери показав, що основною проблемою, з якою вони сьогодні зустрічаються у процесі господарської діяльності, є неефективність формування та використання фінансових ресурсів.

Фінансове забезпечення як вагомий елемент фінансового механізму дає змогу оптимізувати формування й ефективно використовувати фінансові ресурси, що сприяє сталому розвитку підприємства та виконанню завдань фінансової політики господарюючого суб'єкта [16, с. 40]. Підсистема фінансового забезпечення підприємств агропромислового сектору представлена у таких формах, як самофінансування, акціонування, інвестування та кредитування. Усі елементи фінансового механізму мають працювати на спільну кінцеву мету, стимулюючи або санкціонуючи суб'єкти господарювання, змушуючи їх обирати відповідну стратегію й тактику поведінки на перспективу [17, с. 11].

Розглянемо структуру джерел фінансового забезпечення підприємств сільського, лісового та рибного господарства України за період 2008–2017 рр. (табл. 2). Аналіз даних табл. 2 свідчить про те, що структура джерел фінансового забезпечення підприємств сільського, лісового та рибного господар-

ства за аналізований змінювалася, однак при цьому простежуються певні тенденції. Так, основним джерелом фінансування діяльності суб'єктів господарювання галузі був власний капітал (за винятком 2015–2016 рр.). Досить високу питому вагу мають поточні зобов'язання (не менше 30%), а у 2015–2016 рр. саме вони формували найбільшу частку фінансових ресурсів підприємств сільського, рибного та лісового господарства. Частка довгострокових зобов'язань була незначною (максимум 17,6% у 2008 р.), при цьому спостерігалось її поступове скорочення (до 6,48% у 2017 р.).

Проведений аналіз показав, що така структура джерел фінансування має певні недоліки. По-перше, висока питома вага поточних зобов'язань сприяє зниженню показників фінансової стійкості підприємств сільського, лісового та рибного господарства України та зростанню їхньої фінансової залежності від зовнішніх кредиторів. При цьому необхідно наголосити, що поточні зобов'язання мають короткий період залучення – до 1 року, що не дає змоги забезпечити сталий розвиток суб'єктів господарювання агропромислового сектору України. По-друге, частка довгострокових зобов'язань, які залучаються на тривалий

Таблиця 2

Структура джерел фінансового забезпечення агропромислового сектору України у 2008–2017 рр., % *

Роки Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
I. Власний капітал	47,22	48,29	52,92	54,40	53,55	50,09	41,97	40,14	24,03	47,86
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	17,60	16,53	14,26	13,52	12,14	13,74	16,12	9,93	4,03	6,48
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	33,71	33,68	31,50	30,66	32,99	36,15	41,89	49,92	71,94	45,65
IV. Інші	1,47	1,49	1,32	1,41	1,32	0,02	0,02	0,01	0,00	0,01
Всього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

*Складено на основі [15].

термін і можуть сприяти сталому розвитку підприємств сільського, лісового та рибного господарства, суттєво зменшується.

Щодо власних джерел – вони, безумовно, є важливою компонентою забезпечення сталого розвитку господарюючих суб'єктів. Власні фінансові ресурси для кожного підприємства є тією життєво необхідною частиною, без якої неможлива ні робота, ні подальше існування підприємства. Не даремно серед класифікації загального капіталу розподіл на власний і позиковий капітали перебуває на першому місці. Наявні власні засоби дають змогу підприємству використовувати їх як на свій розсуд, так і в окремих випадках за законодавчо встановленими напрямками [18, с. 150].

Вищезазначене зумовлює необхідність проведення детального аналізу динаміки власного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства України (табл. 3).

Аналіз даних табл. 3 показав, що у 2008–2017 рр. спостерігається загальне зростання власного капіталу та збільшення всіх його складових. Загалом власний капітал збільшився майже у 6,5 раза (з 62845,2 млн грн –

у 2008 р. до 369371 млн грн – у 2017 р.). Така тенденція позитивно характеризує можливості підприємств галузі щодо використання власних джерел коштів з метою забезпечення сталого розвитку.

Основним джерелом формування власного капіталу підприємства є прибуток. Прибуток є основою функціонування не лише окремого суб'єкта господарювання досліджуваної галузі, а й базою фінансового забезпечення сталого розвитку агропромислового сектору економіки загалом. На тлі економічної нестабільності ситуація суб'єктів економічних відносин загострюється їх непідготовленістю до кризи. Величина одержуваного підприємством прибутку залежить як від внутрішніх чинників – ефективності використання наявних ресурсів, так і від зовнішніх, основним з яких є стан економіки країни в цілому [19].

Розглянемо фінансові результати діяльності підприємств сільського, лісового та рибного господарства України (табл. 4).

Аналіз даних табл. 4 та рис. 1 показав, що у 2008–2012 рр. абсолютні показники фінансових результатів демонструють тенденцію до зростання, що свідчить про підвищення еко-

Таблиця 3

Формування власного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства України у 2008-2017 рр., млн грн*

Показники \ Роки	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1. Зареєстрований капітал	20067	21330	22372	24257	27314	30212	30540	33580	31917	40054
2. Додатковий капітал	22296	23448	25254	29152	30138	29631	31183	36837	36427	46327
3. Резервний капітал	5200	6238	8010	10313	12504	14173	15213	18675	18841	24443
4. Нерозподілений прибуток	17967	23766	37225	62219	80224	85422	90132	189692	191504	262376
5. Неоплачений та вилучений капітал	2685	2564	2470	1731	2031	2618	3136	3480	3462	3829
Загалом власний капітал	62845	72217	90391	124209	148148	156820	163932	275304	275227	369371

*Складено на основі [15].

Фінансові результати підприємств сільського, лісового та рибного господарства у 2008–2017 рр.*

Роки	Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування, млн грн	Чистий прибуток, млн грн	Рентабельність операційної діяльності, %
2008	6041,8	5789,2	12,9
2009	7996,6	7584,8	14,7
2010	18123,5	17276,0	23,2
2011	25582,5	25383,5	23,6
2012	26992,7	26787,2	21,7
2013	15147,3	14984,5	11,3
2014	21677,4	21481,3	20,6
2015	103137,6	102849,1	41,7
2016	90661,0	90160,4	31,6
2017	69344,1	68858,5	22,4

*Складено на основі [15].

номічного ефекту від їхньої діяльності. При цьому максимальний темп зростання чистого прибутку спостерігався у 2010 р. та становив 227,77%. З 2011 р. темпи зростання прибутку почали знижуватися. Так, у 2013 р. обсяг прибутку зменшився до 14984,4 млн грн, а темп зростання знизився до 55,94%. Крім цього, у 2008–2011 рр. зростав показник рентабельності операційної діяльності, однак у 2012–2013 рр. він зменшився більш ніж удвічі (до 11,3%). За останні роки досліджуваного періоду (2016–2017 рр.) показники фінансових результатів підприємств сільського, лісового та рибного господарства України зменшилися майже на 50%, що свідчить про зниження ефективності їхнього функціонування. У 2014–2015 рр. показник операційної рентабельності підприємств сільського, лісового та рибного господарства України значно збільшився (до 41,7% у 2015 р.). Відповідно, за рахунок зростання цін на продукцію та сприятливих природних умов у 2015 р. збільшився чистий прибуток (до 102849,1 млн грн). Проте вже у 2017 р. рівень рентабельності зменшився до 22,4%. Така тенденція свідчить про те, що відбувається процес скорочення зростан-

ня віддачі від ресурсів, вкладених в основну діяльність підприємств. Це ще одна суттєва проблема, адже така ситуація може призвести до зменшення темпів зростання нерозподіленого прибутку, що, відповідно, негативно вплине на фінансове забезпечення сталого розвитку агропромислового сектору економіки України.

Важливою умовою сталого економічного розвитку підприємств агропромислового сектору є рентабельність. Це – узагальнюючий показник економічної ефективності виробництва, який характеризує ступінь прибутковості підприємства. Проаналізуємо показники рентабельності вітчизняного сільськогосподарського виробництва у 2008–2017 рр. (табл. 5).

Розглядаючи динаміку рентабельності сільськогосподарського виробництва, зазначимо, що найбільш прибутковим для галузі був 2015 р., однак у наступних періодах спостерігається тенденція до зниження цього показника за всіма видами продукції. Така ситуація негативно впливає на фінансове забезпечення сталого розвитку під-

Таблиця 5

Показники рентабельності сільськогосподарського виробництва в Україні у 2008–2017 рр., %*

Роки	Продукція сільського господарства	Продукція рослинництва	Зерно	Насіння соняшнику	Цукрові буряки	Картопля	Овочі відкритого ґрунту
2008	13,4	19,6	16,4	18,4	7,1	7,9	11,1
2009	13,8	16,9	7,3	41,4	37,0	12,9	19,1
2010	21,1	26,7	13,9	64,7	16,7	62,1	23,5
2011	27,0	32,3	26,1	57,0	36,5	17,7	9,9
2012	20,5	22,3	15,2	45,8	15,7	-21,5	-6,8
2013	11,2	11,1	1,5	28,5	2,7	23,0	7,0
2014	25,8	29,2	25,8	36,5	17,9	9,2	16,7
2015	45,7	50,9	43,1	80,5	28,2	24,2	47,5
2016	37,3	44,3	37,8	63,0	24,3	-3,2	19,7
2017	21,3	25,3	25,0	41,3	12,4	10,0	15,6

*Побудовано на основі [15].

приємств сільського, лісового та рибного господарства України.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки та узагальнення.

1. Сьогодні агропромисловий сектор економіки характеризується стагнаційними тенденціями, відсутністю дієвого інноваційного механізму, несприятливим інвестиційним кліматом та обмеженістю фінансових ресурсів. Суттєвою проблемою у контексті перспектив його сталого розвитку є диспропорції регіонального економічного простору України. Особливої уваги потребує малий бізнес, який спроможний активізувати позитивні структурні зрушення в агропромисловому секторі економіки. Ефективність розвитку малого підприємництва в агропромисловій сфері України залежить від фінансових аспектів функціонального механізму взаємодії між державою та малим бізнесом. Загалом сьогодні необхідні такі антикризові заходи, які містять механізм фінансового стимулювання для соціально відповідальних екологічно безпечних суб'єктів господарювання.

2. Сталий розвиток агропромислового сектору передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів та застосування екологічно чистих і водночас ресурсо- та енергозберігаючих технологій, у тому числі видобування та переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку та знищення відходів. У сучасних умовах, коли вітчизняна промисловість втрачає конкурентоспроможність на світовому ринку, питання державної фінансової підтримки вітчизняних сільськогосподарських виробників набуває виняткової актуальності. Вітчизняні агропромислові підприємства не можуть реалізувати принцип самофінансування. Рівень рентабельності їхньої діяльності у переважній більшості випадків не дає змоги забезпечити не лише розширене, а й просте відтворення, що негативно впливає на інвестиційну привабливість цих господарюючих суб'єктів.

3. Пріоритетними напрямками забезпечення сталого розвитку підприємств агропромислового сектору є зростання виробництва та збільшення експорту сільськогосподарської продукції, формування

та розвиток інфраструктури аграрного ринку. У цьому контексті необхідно удосконалити систему регулювання інвестиційної діяльності у цій сфері. Необхідно розробити ефективні регіональні стратегії залучення інвестиційних ресурсів із врахуванням особливостей розвитку кожного регіону.

4. Вагомим джерелом фінансових ресурсів підприємств агропромислового сектору України є власний капітал. З одного боку, це свідчить про певну фінансову незалежність цих суб'єктів господарювання, а з іншого – про їхній позиковий потенціал. Сьогодні підприємства агропромислового сектору потребують довгострокових фінансових ресурсів для оновлення технічної бази, будівництва об'єктів сільськогосподарської інфраструктури, інноваційної діяльності. Тому спільними зусиллями держави і банків необхідно розробити ефективний механізм кредитування агропромислового сектору економіки.

5. Сталий розвиток агропромислового сектору передбачає не лише економічну стабільність, а й екологічну безпеку, задля якої здійснюються заходи щодо попередження руйнування екологічного середовища та виникнення загроз для здоров'я людей. Значна частка сільськогосподарської продукції та готових харчових продуктів, що виробляються в Україні, не відповідає світовим стандартам якості та безпеки, що призводить до зменшення експортного потенціалу держави. Тому одним із пріоритетних напрямів фінансового стимулювання агропромислових підприємств у нашій країні має бути запровадження екологічно чистих технологій, виробництво органічної сільськогосподарської продукції та створення попиту на екологічні товари. Це підвищить конкурентоспроможність вітчизняних сільськогосподарських виробників і дасть змогу поліпшити фінансовий стан суб'єктів господарювання, підвищити культуру соціальної відповідальності

агробізнесу, зменшити навантаження на навколишнє природне середовище, покращити показники стану здоров'я людей.

Список використаних джерел

1. *Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь, 2017* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf/.
2. *Статистичний збірник “Сільське господарство України 2017” / Державна служба статистики України.* – К., 2018. – 245 с.
3. *Перглер Т. Фундаментальні засади стійкого людського розвитку* [Електронний ресурс] / Т. Перглер. – Режим доступу : <http://www.ird.nyu.edu.ua/files/pergler.pdf>.
4. *Брижань І.А. Умови та чинники переходу України до моделі сталого розвитку / І.А. Брижань // Вісник Полтавської державної аграрної академії.* – 2013. – № 1. – С. 128–133.
5. *Куценко В.І. Стратегія сталого розвитку крізь призму соціогуманітарної сфери / В.І. Куценко // Вісник Національної академії наук України.* – 2012. – № 1. – С. 79–88.
6. *Бідзюра І. Філософське обґрунтування ідеї сталого людського розвитку* [Електронний ресурс] / І. Бідзюра. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/pidruchniku/21/21.pdf>.
7. *Деркач М.І. Становлення парадигми фіскальної децентралізації державного управління у контексті забезпечення сталого розвитку України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03 / М.І. Деркач ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара.* – Дніпропетровськ, 2011. – 32 с.
8. *Стецюк П.А. Фінансово-кредитний механізм аграрного розвитку / П.А. Стецюк // Економічні науки.* – Серія “Облік і фінанси”. – 2014. – Вип. 11 (2). – С. 348–358.
9. *Малій О.Г. Інструменти фінансово-кредитного забезпечення аграрного виробництва / О.Г. Малій // Актуальні проблеми інноваційної економіки.* – 2016. – № 1. – С. 60–64.
10. *Прокопишак В.Б. Методика формування фінансового потенціалу аграрних під-*

приємств / В.Б. Прокопишак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2016. – Вип. 26.2. – С. 162–167.

11. Танклевська Н.С. Стратегічні орієнтири посилення фінансового потенціалу аграрних підприємств [Електронний ресурс] / Н.С. Танклевська, В.О. Мірошниченко // Фінансовий простір. – 2017. – № 2 (26) . – С. 53–58. – Режим доступу : <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1702/17tnsrap.pdf>.

12. Трусова Н.В. Механізм дії фінансового потенціалу в господарській діяльності аграрних підприємств / Н.В. Трусова, К.А. Анастасова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – № 21. – С. 137–141.

13. *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>.

14. Кудицький О. О. Чинники розвитку підприємств аграрного сектору / О.О. Кудицький, Н.С. Чопко // Економіка та управління. – 2012. – № 6. – С. 54–58.

15. Сільське, лісове та рибне господарство [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

16. Берест М.М. Сутність та економічний зміст категорії “фінансове забезпечення” / М.М. Берест, М.О. Дудка // Економіка і фінанси. – 2015. – № 1. – С. 36–41.

17. Худолій М.Н. Механізм фінансового забезпечення аграрних підприємств України на середньострокову перспективу / М.Н. Худолій, Н.Ю. Шевченко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – Серія “Економіка, аграрний менеджмент, бізнес”. – 2015. – Вип. 222. – С. 8–15.

18. Вівчар О.Й. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства / О.Й. Вівчар, В.М. Саварин // Науковий вісник України. – 2009. – Вип. 19.5. – С. 146–150.

19. Тульчинська С.О. Основи управління прибутком підприємства [Електронний ре-

сурс] / С.О. Тульчинська, Т.П. Ткаченко, О.І. Ско-робогадій // Ефективна економіка. – 2018. – № 2. – Режим доступу : http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2018/4.pdf.

References

1. *Tsili staloho rozvytku: Ukraina. Natsionalna dopovid* [Sustainable development goals: Ukraine. National report]. (2017). Available at: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf/.

2. *Statystychnyi zbirnyk “Silske hospodarstvo Ukrainy 2017”* [Statistical collection “Agriculture of Ukraine 2017”]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine*. (2018). Kyiv [in Ukrainian].

3. *Perhler, T. Fundamentalni zasady stiikoho liudskoho rozvytku* [Fundamental principles of sustainable human development]. Available at: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/pergler.pdf>.

4. *Bryzhan, I.A. (2013). Umovy ta chynnyky perekhodu Ukrainy do modeli staloho rozvytku* [Conditions and factors of the transition of Ukraine to the model of sustainable development]. *Visnyk Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii – Bulletin of the Poltava State Agrarian Academy*, 1, 128–133 [in Ukrainian].

5. *Kutsenko, V.I. Stratehiia staloho rozvytku kriz pryizmu sotsiohumanitarnoi sfery*. (2012). [The strategy of sustainable development through the prism of the socio-humanitarian sphere]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 1, 79–88 [in Ukrainian].

6. *Bidziura, I. Filosofske obhruntuvannia idei staloho liudskoho rozvytku* [Philosophical substantiation of the idea of sustainable human development]. Available at: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/pidruchnuku/21/21.pdf>.

7. *Derkach, M.I. (2011). Stanovlennia paradyhmy fiskalnoi detsentralizatsii derzhavnoho upravlinnia u konteksti zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy* [Formation of the paradigm of fiscal decentralization of public administration in the context of ensuring sustainable development of Ukraine]. (Thesis 08.00.03).

Dnipropetrovskiy natsionalnyi universytet – Dnipropetrovsk National University [in Ukrainian].

8. Stetsiuk, P.A. (2014). *Finansovo-kredytnyi mekhanizm ahrarynoho rozvytku* [Financial and credit mechanism of agrarian development]. *Ekonomichni nauky. Seriya Oblik i finansy. – Economic sciences*, 11 (2), 348–358 [in Ukrainian].

9. Malii, O.H. (2016). *Instrumenty finansovo-kredytnoho zabezpechennia ahrarynoho vyrobnytstva* [Instruments of financial and credit provision of agrarian production]. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky – Current problems of innovative economy*, 1, 60–64 [in Ukrainian].

10. Prokopyshak, V.B. (2016). *Metodyka formuvannia finansovoho potentsialu ahrarynykh pidpryemstv* [Methodology of forming financial potential of agrarian enterprises]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy – Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*, 26.2, 162–167 [in Ukrainian].

11. Tanklevska, N.S., Miroshnychenko, V.O. (2017). *Stratehichni oriientyry posylennia finansovoho potentsialu ahrarynykh pidpryemstv* [Strategic guidelines for strengthening the financial potential of agrarian enterprises]. *Finansovyi prostir – Financial space*, 2 (26), 53–58. Available at: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1702/17tnspap.pdf>.

12. Trusova, N.V., Anastasova, K.A. (2016). *Mekhanizm dii finansovoho potentsialu v hospodarskii diialnosti ahrarynykh pidpryemstv* [Mechanism of the financial potential in the economic activity of agrarian enterprises]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*, 21, 37–141 [in Ukrainian].

13. *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. Available at: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>.

14. Kudytskyi, O.O., Chopko, N.S. (2012). *Chynnyky rozvytku pidpryemstv ahrarynoho sektoru* [Factors of development of enterprises of the agrarian sector]. *Ekonomika ta upravlinnia – Economics and Management*, 6, 54–58 [in Ukrainian].

15. *Siliske, lisove ta rybne hospodarstvo* [Agriculture, forestry and fisheries]. *Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy – Official site of the State Statistics Service of Ukraine*. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

16. Berest, M.M., Dudka M.O. (2015). *Sutnist ta ekonomichniy zmist katehorii “finansove zabezpechennia”* [Essence and economic content of the category “financial security”]. *Ekonomika i finansy – Economics and Finance*, 1, 36–41 [in Ukrainian].

17. Khudolii, M.N., Shevchenko N.Yu. (2015). *Mekhanizm finansovoho zabezpechennia ahrarynykh pidpryemstv Ukrainy na serednostrokovu perspektyvu* [Mechanism of financial provision of agrarian enterprises of Ukraine in the medium-term perspective]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriya: Ekonomika, ahraryni menedzhment, biznes – Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Economics, Agrarian Management, Business*, 222, 8–15 [in Ukrainian].

18. Vivchar, O.Y., & Savaryn, V.M. (2009). *Vlasnyi kapital yak finansove dzherelo funktsionuvannia pidpryemstva* [Own capital as a financial source for the functioning of the enterprise]. *Naukovyi visnyk Ukrainy – Scientific Bulletin of Ukraine*, 19.5, 146–150 [in Ukrainian].

19. Tulchynska, S.O., & Tkachenko, T.P., Skorobohatyi, O.I. *Osnovy upravlinnia prybutkom pidpryemstva* (2018). [Basics of profit management of the enterprise]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 2. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/4.pdf.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2018.